

ABDULAZİM ŞİMŞEK • “Komünistin EŞkâli”

ABDULAZİM ŞİMŞEK 1985 Batman doğumlu. Ankara Őniversitesi DTCF Tarih Bۆlümü'nden 2008 yılında mezun oldu. Ankara Őniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde yüksek lisansını tamamladı. 2015 yılında Erasmus bursuyla Adama Mickiewiza Őniversitesi'nde (Polonya) araştırmalarda bulundu. Ankara Őniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü'nde doktorasını tamamladı. *Radikal*, *Radikal 2*, *Toplumsal Alternatif*, *Tezkiire*, *Atatürk Yolu*, *Anasay* gibi mecralarda yazıları yayımlandı. Halen Dicle Őniversitesi Edebiyat Fakóltesi Tarih Bۆlümü'nde öğretim üyesidir.

İletişim Yayınları 3045 • Araştırma-İnceleme Dizisi 498

ISBN-13: 978-975-05-3151-4

© 2021 İletişim Yayıncılık A.Ő. / 1. BASIM

1. Baskı 2021, İstanbul

EDITÖR Tanıl Bora

YAYINA HAZIRLAYAN Cemil Aksu

KAPAK Suat Aysu

UYGULAMA Hüsni Abbas

DÜZELTİ Remzi Abbas

DİZİN Berkay Üzüm

BASKI Ayhan Matbaası • SERTİFİKA NO. 44871

Mahmutbey Mahallesi, 2622. Sokak, No: 6/31 Bağcılar 34218 İstanbul

Tel: 212.445 32 38 • Faks: 212.445 05 63

CİLT Güven Mücellit • SERTİFİKA NO. 45003

Mahmutbey Mahallesi, Devekaldırımı Caddesi, Gelincik Sokak,

Güven İş Merkezi, No: 6, Bağcılar, İstanbul, Tel: 212.445 00 04

İletişim Yayınları • SERTİFİKA NO. 40387

Cumhuriyet Caddesi, No. 36, Daire 3, Seyhan Apartmanı,

Harbiye Mahallesi, Elmadağ, Şişli 34367 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

ABDULAZİM ŞİMŞEK

“Komünistin EŞkâli”

Türkiye’de Antikomünizm
(1945-1971)

*Ağabeyim Abdullah Şimşek
ve yengem Hamide Şimşek'e...*

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR.....	11
TEŞEKKÜR.....	15
ÖNSÖZ.....	19
GİRİŞ.....	23
Kavramsal ve kuramsal çerçeve.....	30
<i>Antikomünizm</i>	30
<i>Sağcılık</i>	34
<i>Milliyetçilik</i>	38
BİRİNCİ BÖLÜM	
TÜRKİYE'DE ANTİKOMÜNİST FAALİYETLER (1945-1971)	43
Çok partili hayata geçiş sürecinde Türk dış politikası ve Türkiye'de siyasal değişim.....	43
Çok partili hayata geçiş sürecinden 1950 seçimlerine kadar Türkiye'de antikomünist faaliyetler.....	49
<i>Tan baskını</i>	49
<i>Sistem karşıtı sol partilerin kısa macerası</i>	57
<i>Mareşal Fevzi Çakmak'ın</i> <i>komünistlikle itham edilmesi meselesi</i>	61
<i>Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi hocalarının tasfiyesi</i>	64

Demokrat Parti döneminde antikomünizm (1950-1960)	72
<i>Demokrat Parti döneminde siyasi gelişmeler ve Türk dış politikası</i>	72
<i>Demokrat Parti'nin ideolojisi ve komünizme dair düşüncesi</i>	77
Nâzım Hikmet'in "hainliği" ve af kampanyası	86
Çiçek Palas hadisesi	88
Antikomünist pencereden Nâzım Hikmet portresi	90
Komünizmin yer altı örgütlenmesinin açığa çıkarılması: 1951 tevkifatı	94
Aranan fail bulundu: 6/7 Eylül Olayları'nın müsebbibi komünistler!	100
27 Mayıs 1960 askerî müdahalesinden 12 Mart 1971 askerî muhtırasına giden süreçte antikomünist faaliyetler	106
27 Mayıs'tan 12 Mart'a kadar iç siyaset ve dış politika	106
İç ve dış dengeler bağlamında antikomünizmin değişen mahiyeti	109
Meydanlara taşınan antikomünist histeri	115
Solcu basını ve komünizmi tel'in mitingleri	116
Şahlanış mitinglerinden Kanlı Pazar'a giden süreç	124
Komünizme Karşı Halkı Gafletten Uyarma ve Komünizmi Tel'in Mitingi	124
Solun Uyanış Mitinglerine Karşı Şahlanış Mitingi	127
Türkiye Milliyetçi Kuruluşlar İstişare Toplantıları	132
İkinci Milli Şahlanış Mitingi	134
Komünizmle Savaş Mitingi	137
Kanlı Pazar	139
12 Mart'a giden süreçte antikomünist cephede siyasi vaziyet	143

İKİNCİ BÖLÜM

SOĞUK SAVAŞ YILLARINDA ANTİKÖMÜNİZM BAĞLAMINDA ŞEKİLLENEN TÜRKÇÜLÜĞÜN MUHTEVASI	151
Çok partili hayata geçiş sürecinden 27 Mayıs askerî darbesine kadar Türkçülük ve antikomünizm (1946-1960)	151
Antikomünist-Türkçü dergiler	168
Çok partili hayata geçiş döneminde neşredilen dergiler	171
Çığır ve Özleyiş	171
Türkeli	172
Kür-şad	173

<i>Altın Işık</i>	174
<i>Serdengeçti</i>	175
<i>Çınaraltı</i>	177
<i>Bozok</i>	181
Demokrat Parti döneminde neşredilen dergiler	181
<i>Tanrıdağ</i>	181
<i>Orkun</i>	183
<i>Komünizme Karşı Mücadele</i>	188
<i>Komünizmle Mücadele Birliği</i>	191
<i>Komünizmle Hücum</i>	193
<i>Türk Dünyası Bir Bütündür</i>	195
<i>Türk Düşüncesi</i>	195
27 Mayıs - 12 Mart arası Türkçülük ve antikomünizm	199
Milliyetçi-antikomünist dergiler	210
<i>Türk Kültürü</i>	210
<i>Komünizm ve Komünistlere Karşı Türk Basını</i>	216
<i>Komünizmle Savaş</i>	223
Türk antikomünizmine katkı: Soğuk Savaş yıllarında dış Türklerin Türkiye’de dernekçilik ve yayıncılık faaliyetleri	225
Soğuk Savaş yıllarında milliyetçilik ile İslâmcılığın buluşma noktası: Antikomünizm	237
Soğuk Savaş yıllarında Türk sağının muhayyilesinde komünizm	244
<i>Türedi korkularla yapılan komünizm tanımı ve komünizmle karşı öne sürülen koruma çareleri</i>	244
<i>Türk milliyetçi yazında komünist eşkâli</i>	258
Soğuk Savaş yıllarında üretilen komplo: “Komünistlerin iktidara gelme yöntemleri ve uygulamaları”	263

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SOĞUK SAVAŞ YILLARINDA ANTİKOMÜNİST TEŞEKKÜLLER VE PORTELER	275
Komünizmle mücadeleyi kendine misyon edinen dernekler: Milliyetçi-antikomünist derneklere methal	275
<i>Türk Milliyetçiler Derneği</i>	281
<i>Türk Milliyetçiler Derneği’nin faaliyetleri</i>	285
<i>Derneğin kapanışı</i>	288
<i>Komünizmle mücadele dernekleri ve faaliyetleri</i>	290
<i>Zonguldak Komünizmle Mücadele Derneği (1950)</i>	291

Komünizmle Mücadele Derneği (İstanbul)	292
Türkiye Komünizmle Mücadele Derneği	294
Soğuk Savaş yıllarında Milli Türk Talebe Birliği'nin antikomünist faaliyetleri	304
Milli Türk Talebe Birliği'nin antikomünist faaliyetleri	306
Türkiye'de antikomünizme "adanmış ruhlar"	311
<i>Eski bir komünistin sol eleştirisi: Aclan Sayılğan</i>	312
<i>Cumhuriyet dönemi İslâmcı düşüncenin kurucusu: Necip Fazıl'ın düşüncesinde antikomünizm</i>	328
<i>Aksiyoner bir antikomünist: İlhan Darendelioğlu</i>	343
<i>Komünizme karşı milliyetçi-muhafazakâr bir portre: Fethi Tevetoğlu</i>	352
<i>Nihal Atsız'ın düşüncesinde antikomünizm</i>	361
SONUÇ	377
KAYNAKÇA	385
İSİM DİZİNİ	409

KISALTMALAR

A.g.e.	Adı geçen eser
A.g.m.	Adı geçen makale
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AP	Adalet Partisi
AÜHFD	Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
AÜSBFD	Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi
BCA	Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi
Bkz.	Bakınız
CENTO	Central Treaty Organization
CHP	Cumhuriyet Halk Partisi
CKMP	Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi
CMP	Cumhuriyetçi Millet Partisi
Çev.	Çeviren
Der.	Derleyen
DISK	Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu
DÖB	Devrimci Öğrenci Birliği
DP	Demokrat Parti
Dr.	Doktor
DTCF	Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi
EMİNSU	Emekli İnkılâp Subayları
FKF	Fikir Kulüpleri Federasyonu
FO	Foreign Office
Haz.	Hazırlayan

Hz.	Hazreti
s.	Sayfa
Vd.	Ve diğçerleri
İTÜ	İstanbul Teknik Üniversitesi
İTÜÖB	İstanbul Teknik Üniversitesi Öğrenci Birliğı
İÜTB	İstanbul Üniversitesi Talebe Birliğı
KFMK	Komünizm Faşizmle Mücadele Komisyonu
KMD	Komünizmle Mücadele Derneğı
KMK	Komünizmle Mücadele Komisyonu
MDD	Milli Demokratik Devrim
MGK	Milli Güvenlik Kurulu
MHP	Milliyetçi Hareket Partisi
MP	Millet Partisi
MTTB	Milli Türk Talebe Birliğı
NATO	North Atlantic Treaty Organization
ODTÜ	Orta Doğı Teknik Üniversitesi
SCF	Serbest Cumhuriyet Fırkası
SSCB	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliğı
TBKP	Türkiye Birleşik Komünist Partisi
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TBMMTD	Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi
TBMMZC	Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi
TCK	Türk Ceza Kanunu
TGT	Türk Gençlik Teşkilatı
THKO	Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu
TKÇD	Türk Kültür Çalışmalar Derneğı
TİP	Türkiye İşçi Partisi
TKD	Türk Kültür Derneğı
TKMD	Türkiye Komünizmle Mücadele Derneğı
TKO	Türk Kültür Ocağı
TKP	Türkiye Komünist Partisi
TMD	Türk Milliyetçiler Derneğı
TMGK	Türkiye Milli Gençlik Konseyi
TMGT	Türkiye Milli Gençlik Teşkilatı
TMTF	Türkiye Milli Talebe Federasyonu
TÖS	Türkiye Öğretmenler Sendikası
TpCF	Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası
TRT	Türkiye Radyo Televizyonu
TSEKP	Türkiye Sosyalist Emekçi Köylü Partisi

TSP	Türkiye Sosyalist Partisi
TÜRK-İŞ	Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu
TYD	Türkçüler Yardımlaşma Derneği
VC	Vatan Cephesi
YKM	Yeniden Kuvayı Milliye
YTP	Yeni Türkiye Partisi
ZKMD	Zonguldak Komünizmle Mücadele Derneği
Yay.	Yayın

TEŞEKKÜR

Soğuk Savaş, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, ABD liderliğindeki Batı kapitalist devletlerle Sovyetler Birliği arasında yaşanan gerilime verilen isimdir. Savaşın sonlarına doğru Sovyetler'in Türkiye'nin topraklarına ve boğazlarına göz dikmesi Türkiye'yi bir tercihe zorlamıştı. Bu düzlemde Türkiye Batı Bloku'nda yer almıştı. Türkiye'nin çok partili hayata geçişinden itibaren Türkiye'de Amerikan etkisi giderek artmaya başlamıştı. Türkiye'nin bilhassa 1952 yılında NATO'ya üye olmasından sonra kurulan askerî üsler ve devlet kurumlarında danışmanlık adı altında Amerikalılara verilen görevlerle Türkiye'de Amerikancılığın etkisi hesaplanamaz boyutlara ulaşmıştı. İktidarlar, Amerika'nın askerî ve ekonomik desteğinin devamlılığını sağlamak için komünizm tehdidini afaki bir biçimde öne sürmüşlerdi. Bu çalışmada Soğuk Savaş yıllarında Amerika'nın etkisi ve Sovyetler'in korkusuyla güdülen antikomünist politikanın mahiyeti işlenecektir.

Son dönemlerde Amerikan etkisi ve antikomünizm konularına ilgi duyulmaya başlandı. Bu konuda tezler yapılmakta ve yapılmış olan tezler kitap olarak yayınlanmaktadır. Bu çalışmalar genellikle sosyoloji ve siyaset bilimi bölümlerinde yapılmıştır. İlave edilmelidir ki Soğuk Savaş yıllarında antikomünizm,

Türkiye’de çok velud bir konu olduğu için hâlâ pek çok farklı noktada ele alınabilir.

Yapılan monografilerin tanıtımına gelince, bunların ilki Der-ya Çağlar’a aittir. Çağlar’ın, 2006 yılında Mimar Sinan Üniver-sitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü’nde hazırlanan *Kamuoyunun Oluşturulmasına Bir Örnek: 1945-1955 Yılları Arasında Gazete-lerde Antikomünizm* başlıklı yüksek lisans tezi daha sonra, 2008 yılında *Hayali Komünizm Soğuk Savaş’ın Türkiye Söylemleri* serlevhası altında kitap olarak basılmıştır. Çağlar, çalışmasın-da 1945-1955 yılları arasında Türk basınında çıkan antikomü-nist haberleri ele almıştır. Örneğin Türk basınının “Nâzım Hik-met”, “Stalin”, “Orak-Çekiç”, “Rus Bayrağı” ve “Kızıl Renk” gi-bi motiflere yaklaşımı irdelenmiştir. Dönemin gazeteleri ayrıntılı bir şekilde incelenmiştir. Diğer bir çalışma Cangül Örnek’e aittir. Örnek’in, 2010 yılında Marmara Üniversitesi Sosyal Bi-limler Enstitüsü’nde hazırladığı *1950’li Yıllarda ABD ile Buluş-ma: Antikomünizm, Modernleşmecilik* başlıklı doktora çalışma-sı, 2015 yılında *Türkiye’nin Soğuk Savaş Düşünce Hayatı Anti-komünizm ve Amerikan Etkisi* adıyla yayımlandı. Örnek, yaban-cı arşiv ve kaynaklardan beslenerek hazırladığı çalışmasında, 1950’ler Türkiye’sinin fikir hayatı, Soğuk Savaş ve Amerikan etkisi üzerinde durmuştur. Çalışmada, Soğuk Savaş yıllarında farklı fikir akımlarının, Kemalist ve İslâmci-muhafazakâr mah-fillerin, ABD ile kurduğu ilişki irdelenmiştir. Bir diğer çalış-ma Seval Gülen’e aittir.¹ Yazar tezinde, 1950’lerin Türkiye’sin-de vatandaşların ihbarına dayanan siyasi suçları ele almıştır. İs-tanbul Sultanahmet 1. Ağır Ceza Mahkemesi’nin dava dosyala-rı kullanılarak mezkûr çalışma değerli kılınmıştır.

Son olarak başka önemli çalışma Ertuğrul Meşe’nindir. Sel-çuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü’nde *Türk Siyasal Ya-şamında Komünizmle Mücadele Dernekleri* serlevhası altında ya-pılmış olan yüksek lisans tezi, 2016 yılında *Komünizmle Müca-dele Dernekleri Türk Sağında Antikomünizmin İnşası* ismiyle ya-

1 Seval Gülen, *1950’lerde Siyasi Suç ve İhbar: Komünizm Propagandası Davaları*, Boğaziçi Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, yayınlanma-mış yüksek lisans tezi.

yınlandı. Meşe, Türk sağının farklı bileşenlerinin Rus ve komünizm tahayyülünü irdeleyerek konuya giriş yapmıştır. Ardında da Türkiye’de farklı dönemlerde kurulan antikomünist dernekler hakkında ayrıntılı bilgi vermiştir.

Biz bu çalışmayı, Türkçe ve İngilizce monografik kaynakların yanı sıra farklı kulvarda yer alan gazete ve dergileri ayrıntılı bir şekilde inceleyerek hazırladık. Dönemin gazete ve dergilerinde çıkan antikomünist malzeme süzgeçten geçirilerek bir sonuca varılmaya çalışıldı. Özellikle milliyetçi-muhafazakâr yayınlar ön plana alındı. Dönemin aktörlerinin, düşüncesinin daha net anlaşılması için biyografi ve otobiyografilere yer verildi. Siyasi partilerin ve derneklerin resmî tebliğleri ve broşürleri incelendi. Başbakanlık Cumhuriyet Arşivleri, Türkiye Radyoları ve Televizyon Üst Kurumu Arşivi ile Türk Tarih Kurumu’nda bulunan İngiliz Arşiv belgeleri kullanıldı. Milli Kütüphane ve Türk Tarih Kurumu basın arşivleri geniş ölçüde tarandı. Kütüphanelerde bulunmayan kimi materyaller, Ankara, İstanbul, İzmir ve başka yerlerde yer alan sahaflardan temin edildi. *Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi* ve *Zabıt Cerideleri* ile *Resmî Gazete*’den faydalanılarak Meclis’te yer alan siyasi partilerin komünizm ve antikomünizm meselesine dair düşünceleri saptanmaya çalışıldı.

Tezde olaylar anlatılırken mümkün mertebe dönemin tanıklarına, faillerin anılarına yer verilmeye çalışıldı. Örneğin, *Tan* baskını anlatılırken Zekeriya Sertel ve Sabiha Sertel’in anılarına yer verildi. Keza DTCF tasfiyesi anlatılırken Niyazi Berkes’in otobiyografisine bakıldı. Bir başka örnek 1951-1952 tevkifatı incelenirken tevkifatın merkezinde yer alan Sevim Belli’nin, Mihri Belli’nin, Orhan Suda’nın ve Aclan Sayılğan’nın bu konuda söyledikleri dikkatle incelendi. Aynı yöntem başka kısımlarda da kullanıldı. Yine basın taranırken de aynı hassasiyet gösterildi. Örneğin *Tan* baskını gerçekleşmeden önceki sürecin siyasi havasını anlayabilmek için sisteme muarız *Tan* ile sistemle barışık *Tanin*, *Cumhuriyet* ve *Ulus* gibi gazetelere yer verildi. Keza 1960’lı yılların kaotik ortamı anlatılırken karşıt kutuplarda yer alan gazeteler incelendi. Soğuk Savaş döneminde ya-

yıncılık, antikomünizm açısından bereketli yıllardı. Bu nedenle Türkçü dergilerin önemli kısmı taranarak işlendi. Diğer tarafta İslâmıcı bir kısım dergiler de eklendi.

Çalışmanın hazırlık aşamasında benden yardımlarını esirgemeyen Prof. Dr. Kurtuluş Kayalı'ya, verdiği akademik destek için ziyadesiyle müteşekkirim. Her zaman bana bir telefon kadar yakın oldu. Mesut Çapa, Mehmet Seyitdanlıoğlu ve Mahmut Hakkı Akın'ı zikretmeden olmaz. Kendilerine çok teşekkür ediyorum. Metni okuyarak eleştirel katkı sunan arkadaşlarım, Ahmet Oğuz Aslan'a ve Şerafettin Aksoy'a ve benimle görüşmeyi kabul ederek, değerli zamanlarını ayıran İlker Aytürk'e, Aytül Tamer'e, Ramiz Ongun'a ve Hakkı Öznur'a minnettarım. Doktora sürecinde, yoğun mesaisine rağmen, istediğim zaman kendisiyle görüşebilme imkânı verip beni dinleme zahmetine katlanan Tanıl Bora'ya ilgi ve alakası için hürmet ediyorum. Bu vesileyle belirtmeliyim ki çalışmanın kitaba dönüşmesinde en büyük pay Bora'ya aittir. Çalışmanın yazım aşamasında ufuk açıcı muhabbetleriyle desteklerini yanımda hissettiğim arkadaşlarım; Gökhan Topluk, Rıfat Karaduman ve Ahmet Yılmaz sağolsunlar. Ayrıca Başbakanlık Arşivleri Genel Müdürlüğü, Türk Tarih Kurumu, Milli Kütüphane ve Ankara Üniversitesi Kütüphane personelinin kaynak temininde bana gösterdikleri ilgi ve alakayı unutamam. Son olarak, hayatım boyunca maddi ve manevi her türlü olanağı sağlayan ve desteğini her zaman yanımda hissettiğim ağabeyim, Sayıştay üyesi Abdullah Şimşek'in emeklerini unutumam. Bu vesileyle ona şükranlarımı ve saygılarımı sunuyorum, varolsun.

Tu her hebi.

ÖNSÖZ

Abdulazim Şimşek'in yüksek lisans ve doktora sürecini “şahidiyim,” diyebilecek kadar yakından biliyorum. Yüksek lisans çalışması olarak içine hiç sinmeyen bir konu üzerinde odaklandı. Aynı kurumda doktora yapması halinde istediği bir konu üzerinde çalışması imkânsızdı. Onun için başka bir programda doktora yapmaya yöneldi. Tez konusunun “Türkiye’de Antikomünist Faaliyetler 1945-1971” olması için ısrarcı oldu. Çalışma konusunun onaylanması biraz zaman aldı. Sonrasında da bir anlamda aşına olduğu konuda beş yılı aşkın bir süre delicesine okuyarak, heyecanla düşünerek ama meseleye soğukkanlı yaklaşarak üç yüz elli sayfalık bir metin kaleme aldı. Ben daha ağırlıklı olarak bu dönemdeki uğraşına tanıklık ettim.

Bir kere Türkiye’de antikomünist faaliyetleri dönem çerçevesinde anlatırken, faaliyetleri görünür kılmaya çalışırken, alttan alta dönemin Türkiye fotoğrafının ve dünya ahvalinin verilme-ye çalışıldığı görülür. Böyle bir çaba gereği olarak antikomünist faaliyetler dışında birçok önemli konu ile uğraştı. Orijinal arşiv malzemeleri kullandı. Okuduğu çok sayıda hatıratın kaynaklanan genellemelerini başka metinlere yaslanarak doğruladı. Zaten daha geniş kapsamlı bakması da bu sayede mümkün oldu. Böylelikle de değişik, farklı yaklaşımları da hesaba katarak özgün sayılabilecek mahiyette yorumlar yaptı, değerlendirmelerde bu-

lundu. Ancak bu noktada sol yorumlar belirgin bir biçimde sığdır. Böylesi bir konu üzerinde antikomünizmin bizatihi kendisi sığ olarak telakki edildiği için sol görüşlü aydınların yazdıkları metinler yok denecek kadar azdır. Antikomünist hareket sosyalizm olağanüstü önemsendiğinde baştan sona basit ve ilkel bir eğilim olarak görülür. Milliyetçilik 1990'lı yılların başlarından itibaren bazı mekânlarda, yaygın olarak, Türkiye'de düşüncenin şekillendiği mekânlarda, şekillendirildiği mekânlarda çok merkezi, temel bir sorun olarak addedildiği için antikomünizm üzerinde çalışmak pek değil hiç önemli görülmemiştir. Abdulazim Şimşek'in bu metni antikomünist faaliyetlerin düşünsel anlamda sığ mahiyette olduğu konusunda hemfikirdir. Ancak Abdulazim Şimşek, bu nitelemenin altını daha gelişkin bir şekilde doldurmuştur. Ve Şimşek'in çalışması aralarında Komünizmle Mücadele Dernekleri konusunda da bir makale olan bir çalışmanın¹ bütününe göre sağ düşüncelere daha bir esnek ve soğukkanlı yaklaşmıştır. Abdulazim Şimşek'in düşünsel mahiyeti gelişkin milliyetçi doğrultudaki düşüncelere daha bir olumlu yaklaştığı temel konu bu olmadığı için belki de örtük olarak görünmektedir.

Çalışmanın İkinci Bölümü'nde antikomünist teşkilatlar ve dergiler incelenmeye çalışılmıştır. Burada ağırlık yazarın ifadeleriyle Türkçü dergilere verilmiştir. Derneklerin ve dergilerin çerçevesine bakıldığı zaman milliyetçi yön daha bir öne çıkmaktadır. Ancak burada, bu bölümde İslâmcı yazarların yazdıklarına daha az yer verilmektedir. Aslında yazarın tercihinde ağırlıklı olarak milliyetçi renk daha bir baskın olduğu için yerinde görünmektedir. Bir de dönem itibarıyla İslâmcı aydınların bariz biçimde milliyetçi eğilimleri de vardır. Ancak İslâmcıların antikomünizme yaklaşım farklılığının, kısmî farklılığının altı bir nebze daha belirginleşse daha sahici bir fotoğraf ortaya çıkardı. Ancak dergilerdeki yaklaşımlar iyi özetlenmiş ve derinlikli bir şekilde tahlil edilmiştir. Nitekim dergilerin ve aydınların yaklaşımları, dönemlerin meseleye bakış açısının üç dönemdeki farklılıklarının altı belirgin olarak çizilmemiş olsa

1 Güven Gürkan Öztan, İnci Özkan Kerestecioglu, *Türk Sağı, Mitler, Fetişler, Düşman İmgeleri*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2016.

da kısmen ortaya konulmuştur. Bunun sağlanmasında geniş bir taramanın etkisi görülmektedir. Ve 1960'lı yıllardan itibaren antikomünist metinlerin daha bir yaygınlaştığı anlaşılmaktadır. Nitekim sol, sosyalizm üzerine çalışmalar da o dönemde daha bir artmıştır. Mete Tunçay'ın daha ayrıntılı ve fakat daha kısa dönemi inceleyen çalışmasının yanında yakın tarih kesitini de içeren Fethi Tevetoğlu ve Aclan Sayılğan imzalı iki yapıt vardır.

Metnin en renkli kısımlarının başında, "Türkiye'de Antikomünizme 'Adanmış Ruhlar'" başlığı altında, biri sosyalizmden gelen Aclan Sayılğan'la beraber beş aydının komünizme yönelik eleştirileri özetlenmiş ve değerlendirilmiştir. Bu noktada Aclan Sayılğan'ın dışında hemen hepsinin milliyetçi çerçevede mütalaa edilebilecek bir yaklaşımları vardır. Abdulazim Şimşek her ne kadar Necip Fazıl'ı "Cumhuriyet Dönemi İslâmcı Düşüncenin Kurucusu" olarak nitelese de onun İslâmcı kimliği büyük ölçüde milliyetçilikten beslenmiştir. Sözü edilen dört aydının sosyalizm konusundaki bilgi birikimi tıpkı 1960'lı yılların başlarındaki kimi sosyalistler gibi bariz bir şekilde sınırlıdır. Dolayısıyla değerlendirmeler önemli ölçüde yüzeysel kalmaktadır. Ancak Aclan Sayılğan'ın sosyalizm/komünizm konusundaki değerlendirmeleri mahiyet olarak diğer dört aydından farklıdır. Hatta Aclan Sayılğan'ın dönemin çoğu sosyalistinden daha gerçekçi bir şekilde sosyalizmden haberdar olduğu görülmektedir. Yazdıklarının mahiyetinin farklılığının, seviyesinin de etkisiyle onun metinleri meseleyi daha gerçekçi ve daha geniş boyutlu bir çerçevede değerlendirilmiştir. Hatta Türkiye'de sosyalistlerin de Aclan Sayılğan'ın metinlerini sosyalizm ve özellikle de Stalinizm konusunda yaklaşımları değiştikten sonra yeni baştan değerlendirilmeleri ilginç yorumlar ortaya çıkarabilir. Sayılğan'ın son yayınlarından birinde, *Kabahat Kimde? (Çehreler)* başlıklı metinde de sosyalist aydınlara yönelik nitelemeleri belirgin olarak esneklemiştir. Tabii doğal olarak 1971 yılından sonra, yani okumakta olduğunuz metnin ilgi alanının dışındaki/ilerisindeki tarih kesitinde İslâmcıların da, milliyetçilerin de sosyalizme bakış biçimleri bariz bir şekilde değişmiştir. Özellikle de Sovyetler Birliği'ndeki başkalaşımdan

sonra, sistem çözüldükten sonra. Aslında Abdulazim Şimşek'in anlattığı antikomünist düşüncenin karşıt kutbunda 1960'lı yıllarda sosyalist ve demokrat yazarların "dünya cenneti" Sovyetler Birliği'ni anlatan tıpkısının aynısı kitapları bulunmaktadır.

Abdulazim Şimşek'in çalışmasının, okuduklarının, birikiminin potansiyel olarak önceki ve sonraki dönemi antikomünizm açısından açıklamaya, açıklamaya, yorumlamaya katkı sağlayabileceği düşünülebilir. Bu anlamda öncelikle 1930'lu ve 1940'lı yıllarda özellikle akademik düzeyde Türkiye coğrafyası dışından, Rusya'dan gelen Türk aydınlarının yazdıkları metinlerde farklı bir sosyalizm, en azından kısmi anlamda farklı bir sosyalizm nitelemesi görülebilir. Nitekim belki de dönemi tez konusuyla örtüşse de örneğin Samet Ağaoğlu'nun gözünden komünizm yorumlaması ve çok daha sonraki tarih kesitine kayan Aydın Yalçın'ın daha kapsamlı yaklaşımı konusunda Abdulazim Şimşek'in yazacağı metinler okumakta olduğunuz çalışmadan daha derinlikli tahlillerin ortaya çıkacağını göstermektedir. Zaten antikomünizm üzerine bu çalışmada telaffuz edilen ciddi düşünceler örtük olarak farklı noktalara ilişkin önemli yaklaşımları çağrıştırmaktadır.

Son dönemde yakın aralıklarla 1960'lı yılları da kapsayan değişik çalışmalar sosyal bilim alanındaki ürünleri fazlaştırmakta ve zenginleştirmektedir. Abdulazim Şimşek'in bu çalışmasının yanında bir başka çalışma da Öner Buçukçu'nun 1960'lı yıllarda solun milliyetçiliğini değerlendiren metni² ile Yaşar Özkandaş'ın aynı yıllardaki Kemalizm yorumlarını sorgulayan eseri dönem hakkında özgün yorumlar getirmektedir. Sözü edilen üç çalışma da konu hakkında genelleşmiş yargıları sarsacak mahiyettedir.

Netice olarak Abdulazim Şimşek'in çalışmasının konu ve dönem hakkındaki yorumları zenginleştirdiği ve derinleştirdiği söylenebilir.

Vallahülazim Abdulazim'in işi bihakkın kotardığı anlaşılıyor.

KURTULUŞ KAYALI

2 "Türkiye sosyalist solu ve milliyetçilik (1960-1971)." Yayınlanmamış doktora tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2017 – e.n.

GİRİŞ

Bu çalışma, Soğuk Savaş yıllarında Türkiye’de antikomünizmin ortaya çıkış ve gelişim sürecini anlamaya yönelik çabanın ürünüdür. En genel ifadeyle söz konusu metin, Soğuk Savaş yıllarında antikomünizmin gelişimini sağlayan etmenleri ele almaktadır. Antikomünizm konusu işlenirken Türkiye’deki siyasi düşünce kalıpları, başta Türkçülük olmak üzere, İslâmcılık ve Mustafa Kemal’in şahsında Kemalizm’e yer verilmeye çalışıldı. Bu düşünce kalıplarının antikomünizmde oynadıkları role değinildi. Çalışmada sağ siyaset ve milliyetçi kuruluşların komünizme karşı tepkiselliklerinin hem içerideki hem de dışarıdaki kaynağına ulaşılmaya çalışıldı. Ayrıca milliyetçi çevrenin tarihsel kökenleri, II. Meşrutiyet, tek parti dönemi faaliyetleri sathi bir biçimde işlendi. Dahası sağın, bir mücadele biçimi olarak benimsediği “antikomünizm” üzerinden sol ile karşılaşması/tanışması anlatıldı. Hem siyasette hem basında ve hem de 1960’ların sonlarına doğru bu iki siyasal görüşün sokakta karşı karşıya gelişlerinin dış politika ve iç politika bağlamında sebepleri irdelendi.

Burada bir parantez açmak gerekir. Zira komünizm veya sosyalizm kavramları Türkiye’de ortaya çıktıkları ilk günden itibaren antipati ile karşılanmıştır. Komünizme, Müslüman top-

lumun, çok sert bir şekilde tepki göstereceği anlamlar yüklenmişti. Osmanlı'da komünizme ve sosyalizme kazandırılan anlam, Soğuk Savaş yıllarına kadar belli bir kesim için hiçbir değişime uğramadan, elimine edilmeden gelmiştir. 1789 Fransız İhtilali üzerine bir dizi yazı kaleme alan İbrahim Ethem Paşa, komünizm ile İslâm'a göre sapkın olan Mazdeilik, Ahşilik, Karmatilik ve İsmaililik arasında merbutiyet kurmuştur. Ona göre komünizmle benzerlikleri olan mahut din ve mezhepleri İslâm'a yönelik ifsad girişimi olarak değerlendirmiştir.¹

II. Meşrutiyet ortamında doğan Osmanlı Sosyalist Fırkası ve onun yayın organı *İştirak* dergisi, kısa süre sonra İTC'nin hışımına maruz kalmışlardır. Partinin kurucuları sürgüne gönderildiler. İştirakçi Hilmi ve arkadaşları, 1918 yılında sürgünden döndükten sonra, bu sefer Türkiye Sosyalist Fırkası'nı kurmuşlardır.²

1924 yılının sonlarına doğru çıkan Şeyh Sait isyanı dolayısıyla çıkarılan Tahrir-i Sükûn Kanunu kapsamında komünist basın, *Aydınlık* ve *Orak Çekiç* gibi dergiler de kapatılmıştı. Keza Zekeriya ve Sabiha Sertel'in çıkarmış oldukları *Resimli Ay* ve diğer yayınlar mütemediyen takibe uğramıştı. Tek parti iktidarında hemen hemen her sene, komünist tevkifat gerçekleştirilmiştir. Bunların içerisinde, 1927 ve 1938 yıllarında yapılan tevkifatlar en çok bilinenlerdir. Tevkifatlar dışında, tek parti döneminde komünizme karşı kanuni yollarla da tedbir alınmıştır. 1936 yılında Türk Ceza Kanunu'na komünist faaliyetleri yasaklayan 141. ve 142. maddeler eklenmiştir. Türkiye Komünist Partisi 1930'lu yıllarda yer altına inmiş ve faaliyetlerini bu şekilde sürdürmüştü. Her ne kadar komünizmin örgütlenmesine müsaade edilmese de komünistler o süreçte yayıncılık faaliyetleriyle varlıklarını sürdürmüşlerdi. Haydar Rifat Yorulmaz'ın, Esat Adil Müstecaplıoğlu'nun ve Sabiha Sertel'in komünizm ile ilgili çevirileri, Kerim Sadi'nin İnsaniyet Kütüphanesi'nde Marx

1 Nazlı Rana Güler, *Bir Osmanlı Aydını İbrahim Ethem Paşa*, Berikan Yayınları, Ankara, 2004, s. 135.

2 İlhan Akdere, Zeynep Karadeniz, *Türkiye Solunun Eleştirel Tarihi-1*, Evrensel Basım Yayın, İstanbul, 1996, s. 29.

ve Marksizm ile ilgili yayınlanan broşürleri ve son olarak Hikmet Kıvılcımlı'nın Marksizm Biblioteği'nden Karl Marx, Friedrich Engels ve Türkiye'de işçi sınıfı ile ilgili kitaplar neşredilmesine müsaade edilse de sonraki yıllarda bu tür eserler "yasak kitaplar" kategorisine girmişti. İkinci Dünya Savaşı yıllarında ise DTCF solcularının çıkardığı ve tartışmalara neden olan *Yurt ve Dünya ile Adımlar* dergisi ön plana çıkmıştı.

Türkiye'nin, 1936 yılında Montrö Boğazlar Sözleşmesi ile Boğazlar'da hâkimiyetini pekiştirmesinin ardından İngiltere ve Fransa ile saldırmazlık anlaşmasını imzalaması ve İkinci Dünya Savaşı'nın ilk günlerinde Almanya ile ticari anlaşmalar yapmasından ötürü Sovyetler'in, Türkiye'ye yönelik dış politikası değişmeye başlamıştı. O yıllarda Türk milliyetçiliğinin temel endişesi, Sovyetler'in Türkiye'yi işgal ettikten sonra, komünizmin ülkede zemin bulacağına dayanmıştı. Keza bu endişe, devleti yönetenlerce de paylaşılmıştı. Bu nedenle komünizmle mücadele devletin resmî politikası haline gelmişti. Birçok gazeteci ve edebiyatçı bu dönemde herhangi bir çelişki ve endişe yaşamadan kalemini Marksizm'in ve komünizmin "kötülüğüne" teslim etmişti. Buna karşın muhalif aydınların, gazetecilerin, edebiyatçıların ve üniversite hocalarının bir kısmı müseccel komünist olarak yansıtılmıştı.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra meydana gelen iki kutuplu dünyada Türkiye, Batı Bloku'nda yer almıştı. Sıcak savaşın bitiminden sonra, Türkiye'de liberal politikalar tedavüle sokulmuştu. Bunun sonucu olarak Türkiye, 1946 yılında çok partili hayata geçmiş ve milliyetçi-muhafazakâr tonda birçok dernek kurulmuştu. Bunun yanı sıra yayın faaliyetleri de hızlanmıştı. Bütün bunların ortak amacı, varlığı hissedilen komünizme karşı mücadele etmek olmuştur. Soğuk Savaş'ın erken günlerinden itibaren Türk sağının farklı bileşenleri antikomünizm şemsiyesi altında bir araya gelmişti. Soğuk Savaş yıllarında Türkiye'de antikomünizmin ivmesinin artması Batılı kapitalist devletlerin, bilhassa da ABD'de antikomünizmin şiddetlenmesi ile orantılı olmuştur. Soğuk Savaş öncesinde antikomünizm, "Türkiye'nin kendi iç dengeleri" içerisinde Sovyetler'in rejim ihraç etme po-